

25-Fevral, 2025-yil

BOLALAR TARBIYASIDA BADIY ADABIYOTNING O‘RNI

Tolibjonova Anora Akmal qizi

Osiyo xalqaro universiteti 5-FT(O‘)-24 guruhi talabasi Ustozi

Abdurashidova Gavhar Abdurazzoq qizi

OXU o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada badiiy adabiyotning tarbiyadagi ahamiyati, bolalar adabiyoti va tarbiyaning shakllanishida o‘rni haqida tavsifalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *adabiyot, milliy tarbiya, bolalar adabiyoti, estetik tarbiya, pandnoma, sharq yozma adabiyoti.*

Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Yosh avlodning , umuman, jamiyat a’zolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shug‘ullanmagan mamlakat turg‘unlik va inqirozga mahkumdir. Negaki, o‘sishi va rivojlanishi uchun har qanday jamiyatda ham moddiy va ma’naviy boyliklar ishlab chiqarish to‘xtovsiz ravishda yuksalib borishi lozim. Buning uchun yosh avlod moddiy va ma’naviy boyliklar yetishtirishni ajdodlari darajasida, ulardan ham yaxshiroq ishlab chiqara bilishlari kerak. Yosh avlodda ana shunday moddiy va ma’naviy qobiliyatlarni shakllantira bilish uchun esa jamiyat uzluksiz ravishda samarali faoliyat ko‘rsatadigan tarbiyaviy intizomlar tizimiga ega bo‘lishi lozim.

Adabiyot inson ruhiyatini tarbiyalashda, ayniqsa, bolalar tarbiyasida muhim rol o‘ynaydi. Bolalar uchun o‘qish, kitoblar orqali dunyoqarashni shakllantirish, ongini rivojlantirish juda muhimdir. Adabiyot nafaqat bolalar bilimni oshirishda, balki ularni axloqiy va estetik jihatdan tarbiyalashda ham katta ahamiyatga ega. Kitoblar bolalarga hayotdan o‘rganish, turli qahramonlarning xarakterini tushunish va o‘zlarini boshqalarning o‘rnida his qilish imkonini beradi.

Bolalar adabiyotining o‘ziga xos xususiyati – u **o‘zgaruvchan** hodisa bo‘lib, u kitobxon yoshi, tarixiy davr va ijtimoiy muhit bilan bevosita bog‘liq. Kitobxon yoshini hisobga olish Bolalar adabiyotining eng asosiy xususiyatlaridandir. Masalan, maktabgacha yoshdagi bolalarda bu ko‘rgazmalilik, ezgulik va yovuzlik kuchlarining oddiy ko‘rinishdagi ziddiyatlariga asoslangan bo‘lsa, o‘smirlar uchun yaratilgan adabiyotda murakkab hayotdagi murakkab kishilarning ruhiyati ochila boshlaydi.

Bolalar adabiyotining yana bir xususiyati uning **harakatga boyligidir**. Bundan Bolalar adabiyotida syujetga bo‘lgan talab ham kelib chiqadi. U voqealarning tezkor, qiziqarli, fantaziyaga, yumorga boy ravishda yechilishini talab qiladi.

Sharq yozma adabiyotida „pandnoma“, „mav‘izatnoma“, „nasihatnoma“, „axloq kitoblari“ singari nomlar bilan tasnif qilinuvchi asarlar Bolalar adabiyotining dastlabki namunalari hisoblanadi. Masalan, Kaykovusning „Mav‘izatnomai Kaykovus“ („Qobusnoma“), Shayx Sa’diyning „Guliston“ va „Bo‘ston“, Jomiyning „Bahoriston“ asarlari shular jumlasidandir. Bular tarjima vositasida o‘zbek Bolalar adabiyotiga kirib

25-Fevral, 2025-yil

kelgan. Alisher Navoiyning „Hayrat ulabror“, „Mantiq ut-tayr“ va „Mahbub ul-qulub“ asarlari, Xojaning „Miftoh ul-adl“ va „Gulzor“, Gulxaniyning „Zarbulmasal“ asarlari esa o‘zbek Bolalar adabiyotining mumtoz namunalari bo‘lib, pand-nasihat ruhida maqolat va hikoyatlari bilan asrlar mobaynida yosh avlodni yaxshi insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qilib kelmoqda.

Adabiyot bolalar ongini shakllantiradi

Bolalar tarbiyasida adabiyotning birinchi va asosiy vazifasi — ularning ongini rivojlantirishdir. Kitoblar bolalarga tilni o‘rgatish, so‘z boyligini oshirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi. Adabiyot, ayniqsa, ertaklar, hikoyalar va she‘rlar bolaning tasavvurini boyitadi, dunyo haqidagi qarashlarini kengaytiradi. Mantiqiy fikrlash va so‘zlashuv qobiliyatining rivojlanishi bolalarga o‘z fikrlarini erkin ifoda etish imkonini beradi.

Masalan, ertaklar orqali bolalar qahramonlar orqali turli ijtimoiy qadriyatlar haqida tushuncha hosil qiladilar. Ular yaxshi va yomonni ajrata olishni, do‘stlik, sadoqat, sabr-toqat kabi tushunchalarni o‘rganadilar. Bunday o‘qish bolalarni kichik ijtimoiy muhitga tayyorlaydi va ularga boshqalar bilan munosabatda qanday bo‘lish kerakligini ko‘rsatadi.

Adabiyotning axloqiy tarbiya berishdagi o‘rni

Adabiyot, ayniqsa, axloqiy hikoyalar va afsonalar bolalar ongida yaxshi va yomonni ajratish hissini rivojlantiradi. Har bir ertak yoki hikoya bolaga axloqiy saboq beradi. Masalan, "O‘rgimchak va chig‘anoq" kabi ertaklar orqali bolalar mehnatsevarlik va halollik haqida o‘rganadilar, "Besh barak" kabi hikoyalar esa bolalarga or-nomusni saqlash, haqiqatni aytish zarurligini tushuntiradi.

Adabiyot bolalar ruhiyatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Xayolparastlik, yangi g‘oyalar va hissiyotlarga ochiq bo‘lish kabi holatlar adabiyot orqali rivojlanadi. Bu, o‘z navbatida, bolalarning ijtimoiy munosabatlarini shakllantiradi va ularni ko‘proq empatizatsiya qilishga undaydi.

Emotsional tarbiya va adabiyot

Kitoblar bolalar emotsional dunyosini boyitadi, ularga har xil hissiyotlarni tushunishga va boshqarishga yordam beradi. Kitobdagi qahramonlar bilan birga hayajon, baxt, qayg‘u, qo‘rquv kabi hissiyotlarni boshdan kechirish bolalar uchun juda muhim. Adabiyot bolalarga o‘z his-tuyg‘ularini ifodalashni o‘rgatadi, bu esa ularning emotsional intellektini rivojlantiradi. Masalan, "Qizil shlyapa" yoki "Ayol va to‘ng‘ich qo‘y" kabi ertaklar bolalarga turli hissiyotlarni qanday boshqarishni va ularga qarshi kurashishni o‘rgatadi.

Bolalar adabiyotini o‘qish orqali ularning his-tuyg‘ulari aniqroq shakllanadi. Ular ba‘zan qahramonning qiyinchiliklari va kurashlari bilan birga azoblanishadi, ba‘zida esa ularning g‘alabasidan xursand bo‘lishadi. Bu hissiyotlar bolalarga dunyodagi barcha yaxshi va yomon narsalarni tushunishga yordam beradi.

Adabiyot va estetik tarbiya

25-Fevral, 2025-yil

Adabiyot nafaqat axloqiy va emotsional tarbiyani, balki estetik tarbiyani ham shakllantiradi. Kitoblar, she'rlar va hikoyalar orqali bolalar san'atni, musiqa va madaniyatni anglashni o'rganadilar. Bu jarayon bolalarning tasavvurini kengaytiradi va ularni go'zallikni his qilishga undaydi. Bolalar hayotining estetik jihatlari rivojlanadi, ular uchun dunyo nafaqat amaliyot va fan, balki san'at va go'zallikdan iborat bo'lishi kerak.

Adabiyot bolalar tarbiyasida juda katta ahamiyatga ega. U bolalar ongini rivojlantiradi, axloqiy va emotsional tarbiya berib, ularni estetik va madaniy jihatdan shakllantiradi. Adabiyot, shubhasiz, bolalar ruhiyatining shakllanishida va hayotga tayyorlanishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Har bir bola o'zining qahramonlari bilan birga o'sib-ulg'ayib, yaxshi inson bo'lish yo'lida adabiyotdan o'rnak olish imkoniyatiga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdurashidova, G. (2024). O'QUVCHILARDA DESTRUKTIV XULQ KO'RINISHLARINING PAYDO BO'LISHI VA UNING OLDINI OLISH CHORALARI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, 2(9), 651-659.
2. Abdurashidova, G. (2024, May). O 'smirlarda destruktiv xulq ko 'rishlari shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 4, pp. 5-7).
3. Gavhar, A. (2025). IJTIMOIIY TA'SIR VA MANIPULYATSIYA: PSIXOLOGIK VA IJTIMOIIY TAHLIL. *The latest news and research in education*, 2(1), 21-27.
4. Gavhar, A. (2025). LIDERLIK VA UNING TURLARI: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYADA MUHIM TUSHUNCHA. *The latest news and research in education*, 2(1), 14-20.
5. Gavhar, A. (2025). ALTRUIZM VA YORDAM KO'RSATISH: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MUHIM TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 1-7.
6. Gavhar, A. (2025). KONFORMIZM VA IJTIMOIIY BOSIM: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MARKAZIY TUSHUNCHALARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 56-62.
7. Gavhar, A. (2025). O'ZARO TA'SIR VA GURUH DINAMIKASI: JAMIYATDAGI PSIXOLOGIK JARAYONLAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 42-48.
8. Gavhar, A. (2025). YOSH DAVRIDA QAROR QABUL QILISH VA MAS'ULIYAT. *The latest news and research in education*, 2(1), 35-41.
9. Gavhar, A. (2025). GURUHNING SHAXSGA TA'SIRI: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYA ASOSLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 8-13.
10. Gavhar, A. (2025). STEREOTIPLAR VA DISKRIMINATSIYA: IJTIMOIIY PSIXOLOGIK TUSHUNCHALAR. *The latest news and research in education*, 2(1), 49-55.

25-Fevral, 2025-yil

11. Gavhar, A. (2025). GURUHLARARO ZIDDIYATLAR VA KONFLIKTLAR: IJTIMOIIY PSIXOLOGIYANING MUAMMOLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 63-69.

12. Gavhar, A. (2025). BOLALIKDAGI RIVOJLANISHNING ASOSIY BOSQICHLARI. *The latest news and research in education*, 2(1), 28-34.